

**TA'LIM MUASSASASINI BOSHQARISH TIZIMINI AXBOROT
TEXNOLOGIYALARI BILAN TA'MINLASHNI
TAKOMILLASHTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI**

Baxtiyorov Ravshan Baxtiyor o'g'li

Oriental universiteti magistranti

Email: robahha@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada ta'lim muassasasini boshqarish tizimini axborot texnologiyalari bilan ta'minlashni takomillashtirish, "Axborot-kommunikasiya texnologiyalarini yanada rivojlantirish, dasturiy mahsulot ishlab chiqaruvchilarga yanada qulay tashkiliy, texnologik va iqtisodiy sharoitlar yaratish maqsadida Innovatsiya markazini tashkil etish" kabi ustuvor vazifalar belgilandi. Bu axborot-kommunikativ kompetensiyalarni takomillashtirish barkamol insonni tarbiyalashni nazarda tutilgan. Ta'lim jarayonini boshqarish va uning sifatini oshirishda innovatsion texnologiyalarni qo'llash juda muhim hisoblanadi. Innovatsion texnologiyalar ta'lim jarayonda foydalanishni taqozo etadi..

Kalit so'zlar: axborot, IT, ta'lim sifati, samaradorlik, moliyaviy mexanizmlar, rahbar, maqsad, byudjed.

Dunyoda so'nggi o'n yilliklarda sanoat jamiyatidan ilm-fan jamiyatiga o'tish tendentsiyasi yaqqol kuzatilmoqda va bu jarayon intensivlashib bormoqda. Texnologik taraqqiyot bir necha o'n yillar oldin tasavvur qilib bo'lmaydigan ommaviy axborot vositalarini shakllanishiga imkon berdi. Bugungi ilm-fan jamiyatida raqamli ommaviy axborot vositalari mehnat bozorining eng muhim malaka va kompetensiyalari mazmunini tashkil etib, shaxsning o'z-o'zini rivojlantirishning muhim manbasi sifatida qaralmoqda. Bugungi kunda ta'lim muassasasini boshqarish tizimini axborot texnologiyalari bilan ta'minlashni takomillashtirishni mehnat bozori talab va ehtiyojlari doirasida tayyorlash ularda

oliy ta'lim muassasasida mediamediatini maqsadli va tizimli rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktyabrdagi "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6079 sonli Farmoniga¹ asosan mamlakatimizda raqamli iqtisodiyotni faol rivojlantirish, barcha tarmoqlar va sohalarda, eng avvalo, davlat boshqaruvi, ta'lim, sog'liqni saqlash va qishloq xo'jaligida zamonaviy kommunikatsion texnologiyalarini keng joriy etish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

ta'lim muassasasini boshqarish tizimini axborot texnologiyalari bilan ta'minlashni takomillashtirish jarayonida mediadan foydalanish, zamonaviy o'qituvchining ommaviy axborot vositalari bilan ishlash ko'nikmasini shakllanishida, ommaviy axborot vositalari yordamida ta'lim mohiyatini, ochib berish, pedagogik salohiyatining oshishi va turli ommaviy axborot vositalaridan foydalanish shartlarini tushunishiga, ta'lim jarayonida (axborot texnologiyalari, Internet, ijtimoiy tarmoqlar, ekran san'ati, televizor, reklama, interaktiv o'yinlar, kompyuter animatsiyasi va boshqalar), pedagogik modellar va ulardan foydalanishga tayyorligini shakllantirish vositasi sifatida qaraladi.²

ta'lim muassasasini boshqarish tizimini axborot texnologiyalari bilan ta'minlashni takomillashtirishning mediamanbalar, mediata'lim texnologiyalari bilan ishlash ko'nikmasini rivojlantirish orqali ularning mediamadaniyatini rivojlantirish masalasi – oliy ta'lim oldida turgan dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Zamonaviy ilmiy texnikaviy taraqqiyot talablariga mos holda, ta'lim muassasasini boshqarish tizimini axborot texnologiyalari bilan ta'minlashni takomillashtirish orqali mediamadaniyatini rivojlantirish mexanizmini takomillashtirish pedagogik yo'nalishdagi tadqiqotlar ichida muhim ahamiyatga ega.

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktyabrdagi "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora tadbirlari to'g'risida"gi PF-6079-sonli Farmoni / Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 06.10.2020-y., 06/20/6079/1349-son; 31.10.2020-y., 06/20/6099/1450-son; 02.04.2021-y., 06/21/6198/0269-son.

² Федоров А.В, Медиаобразование в зарубежных странах. Монография. – Таганрог: Изд-во. Кучма, 2003. – С. 238.

Ta'lim muassasasini boshqarish tizimini axborot texnologiyalari bilan ta'minlashni takomillashtirish bo'yicha mutaxassislarni tayyorlash haqidagi masala o'ziga xos muhim va murakkab hisoblanadi. Chunki pedagoglardan nafaqat yetarlicha katta hajmdagi texnikaga oid, balki pedagogik bilimlar, katta hajmdagi maxsus ko'nikma va malakalarni egallash ham talab etiladi. Fikrimizcha, hozirgi ta'limni axborotlashtirish sharoitida pedagoglar uchun "sof skills" ya'ni "yumshoq kompetensiyalar"ning ahamiyati ortib bormoqda. Jumladan ularda media madaniyatning rivojlanganligi va uning bo'lajak kasbiy faoliyatidagi salmog'i ijtimoiy hamda pedagogik zaruratdir.

Oliy ta'lim muassasalari zamonaviy kompyuter, telekommunikatsiya texnologiyalari hamda dasturiy jihatdan yetarli ravishda jihozlanmoqda. Bu o'z navbatida professor-o'qituvchilarning o'z mehnat faoliyatlariga yangicha yondashuvlarini talab etadi. O'quv jarayonida yangi texnologiyalarni joriy etilishi, o'qituvchini texnik vositalar tomonidan siqib chiqishga emas, balki uning vazifalari, rolini o'zgartiradi, o'qituvchilik faoliyatining murakkablashuviga olib keladi.

Herzig va Assmann oliy ta'lim muassasalaridagi muammolardan birini quyidagicha tavsiflaydi: ko'plab o'qituvchi-professorlar ommaviy axborot vositalarini ilmiy manba sifatida qaramaydi va uning ta'sirini to'g'ri baholay olmasligi, shuningdek o'z fani mazmuniga bevosita yoki bilvosita integratsiya qilmasligidadir. Bunday o'qituvchi-professorlarni "media migrantlari" deb nom beradi. Bundan xulosa qilish mumkinki, ommaviy axborot vositalaridan foydalanish o'qituvchilarning o'zi uchun muammo tug'diradi, shuning uchun ular uchun mediadan foydalanishning pedagogik-ilmiy zarurati yuzasidan treninglar o'tkazish zarur bo'ladi. O'qituvchi-professorlarning mediamadaniyati talabalarga transformatsiya bo'ladi.³

Pedagoglar turli soha vakillariga o'rta-maxsus kasb-hunar ta'limi olishlari uchun mas'ul sifatida ularning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish uchun mas'ul hisoblanadilar. Hozirgi kunda barcha sohalarning mazmuniga mediamadaniyat singdirilib, kasbiy tavsifnomalarda o'z ifodasini topib kelmoqda.

³ Herzig B., Assmann A. School, Identity and Media // Springer, 2014. – P. 26 (242).

Ta'limdagi raqamlashtirish jarayoni esa mediamadaniyatning dolzarbligini oshirib bormoqda.

D.A.Mezentseva o'z ilmiy tadqiqot ishida zamonaviy ommaviy axborot vositasi orqali o'quv jarayonida veb-sahifalar guruhini yaratish, ma'lumotlarni saqlash, tahrirlash, muhokama qilish uchun umumiy ish joyini tashkil etish zarurligini ta'kidlaydi.

Wiki-saytlar kerakli hujjatlarni qo'shib, uni papkalar, sahifalar va havolalar tizimi bilan tartibga solish, tahrir qilish, sharhlar qoldirish va forumdagi munozaralarga kirish uchun loyihalar ustida hamkorlik qilish uchun mo'ljallangan, wikipochta orqali bir-birlariga xabar yuborish imkoniyatini taqdim etadi. Wiki saytida o'qituvchi barcha kerakli o'quv materiallarini joylashtirish va talabalar tomonidan bajarilgan uy vazifalarini wiki-sayt sahifalarida tekshirish, to'g'rilash va baholash imkoniyati mavjud.⁴

Ya.Mamatova, S.Sulaymanovalar ilmiy-uslubiy qo'llanmasida yangicha ommaviy kommunikatsiyalar sharoitida talaba-yoshlarga media va axborot savodxonligi asoslarini o'rgatishda mediamahsulotlaridagi uyg'unlikni, undagi ko'rsatmalarni, dalil va voqealarning qanday taqdim etilishini anglab yetishi va buni idrok etgan holda o'zi yaratayotgan mediakontent vositasida global axborot makoniga millatning, xalqining muayyan qadriyatlari va dunyoqarashini olib kirishi haqida batafsil ma'lumotlar yoritib o'tilgan.

S.S.Babadjonov o'z dissertatsiya ishida talabalarining mediakompetentligini rivojlantirish texnologiyasini ishlab chiqish aynan axborotlashgan jamiyat xususiyatlaridan kelib chiqishi, rivojlangan axborotlashgan dunyoqarash, axborotga yo'nalganlik va shaxsning mediabilim hamda mediatahlil malakalari bilan birgalikda mediakreativlikni ham nazarda tutishini ilmiy tahlil qilib o'tgan.

Davlat taraqqiyoti va jamiyat ravnaqi ko'p jihatdan uning intellektual potensiyali bilan belgilanadi. Chunki ilmiy potensiyali yuqori darajada rivojlangan mamlakat barcha sohalarda doimo ilg'or bo'ladi. Shuning uchun mamlakatimizda

⁴ Мезенцева Д.А. Формирование медиакомпетенции у студентов из КНР в процессе самостоятельной учебной работы с текстами англоязычных сми.: автореф. диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. – Санкт-Петербург. 2015. – С. 12.

ta'lim tizimini tubdan isloh qilish davlat ahamiyatiga molik bo'lgan ustuvor vazifa sifatida yondashilib, katta e'tibor qaratilyapti.

Yuqori malakali mutaxassis kadrlarni tayyorlashga erishish uchun ta'lim jarayonini tashkil qilish va boshqarishning o'ziga xos talablari mavjud:

- birinchidan, o'quvchi talabalarning kasbiy bilimlarini o'zlashtirish darajasi davlat ta'lim standartlari talablariga mosligini ta'minlash bilan bog'lq;
- ikkinchidan, o'quvchi talabalarning mustaqil ijodiy faolligini davlat ta'lim standartlarida belgilangan bilim, ko'nikma va malakalar doirasini to'liq qamrab olishga erishish.

Jamiyatning bu tarzda jadal rivojlanishi, yuqori malakali kadrlarga bo'lgan ehtiyoji o'qituvchidan intellektual qobiliyatlarini namoyon qilgan holda, ijtimoiy talablarni qondirishni taqozo etmoqda.

Zamonaviy ilm-fan jamiyatida talaba-yoshlarning ijtimoiylashuv jarayoni raqamli media vositalari orqali amalga oshirilmoqda. Bu jarayonda talaba-yoshlar o'z xohishlari, intilishlari va qiziqishlariga asosan ommaviy axborot vositalaridan foydalanmoqda. Bunga nisbat bergan holda “raqamli mahalliy aholi” tushunchasi paydo bo'lganki, bu insonlarning real borlidan virtual borliqda ko'proq band bo'lishini anglatib keladi. Avlodlar almashinuvi kontsepsiyasiga ko'ra 1980-yildan buyon tug'ulgan avlodga nisbatan “raqamli avlod” tushunchasi qo'llaniladi. Bu guruhga kiruvchi talaba-yoshlar doimiy ravishda yangi medilar bilan uyg'unlashgan hayot kechirmoqda. Bu avlod vizual o'ylash, ko'p vazifalarni bir vaqtda bajarish, diqqatni tez o'zgartiradigan, tez reaksiyaga kirishuvchi, moliyaviy mustaqillikka aynan kompyuter texnologiyalari orqali erishishni o'ziga lozim topishi bilan tavsiflanadi.⁵

Ta'lim muassasasini boshqarish tizimini axborot texnologiyalari bilan ta'minlashni takomillashtirish xalqaro doiradagi global kompetentsiyalar ekanligini turli xalqaro sammitlar muhokama qilishi bilan ham tasdiqlaydi. Bu borada Xalqaro axborot sammiti (Jeneva, 2003-y.; Tunis, 2005-y.) 2006-yilda Seulda IFLAning

⁵ Prenskiy M. Digital Natives, Digital Immigrants//From On the Horizon (MCB University Press, Vol. 9 No. 5, 2001. – P. 31.

Butunjahon 72-kutubxonachilik va axborotlashtirish kongressida YUNESKO ning ochiq forumi bo'lib o'tib, mazkur forumda boshqa bir qator muhim yo'nalishlar bilan birga ta'lim muassasasini boshqarish tizimini axborot texnologiyalari bilan ta'minlashni takomillashtirish masalasi muhim yo'nalishlardan biri ekanligi tan olinib, rivojlantirish, g'oyalari ilgari surildi.⁶

YUNESKO ta'lim muassasasini boshqarish tizimini axborot texnologiyalari bilan ta'minlashni takomillashtirish asoslarini ishlab chiqishda faol ishtirok etadi. Mediata'lim bo'yicha Gryunvald Deklaratsiyasida (1982), axborot savodxonligi va insonning butun hayoti davomida oladigan ta'limi bo'yicha "Axborot jamiyatining mayoqlari" Aleksandriya deklaratsiyasi (2005) va Parij YUNESKO kun tartibida (2007) belgilangan maqsadlarga erishishda YUNESKO a'zo davlatlarini qo'llab-quvvatlaydi.

Ta'limning axborotlashtirish sharoitida shaxsiy va kasbiy rivojlanish o'z-o'zini o'rganish kompetensiyasi asosidagini samarali bo'lishi mumkin. Mustaqil ta'lim yordamida o'quv jarayonini rejalashtirish, amalga oshirish va baholashni faol shakllantirish mumkin.

Oliy ta'lim muassasalarida mustaqil ta'lim talabalar ta'lim va tarbiya tizimining ajralmas qismidir. Kredit-modul tizimi sharoitida talabalar tomonidan qo'shimcha ta'lim dasturlari erkin tanlanadi va o'zlashtiradi. Talabalar mustaqil ta'lim orqali mustaqil ijodiy va ilmiy faoliyatga qiziqishlari rivojlantiriladi, o'z qobiliyatlarini namoyon etiish uchun maqsadli faoliyat olib boriladi. Albatta, mustaqil ta'lim oliy ta'lim muassasalari amalga oshiradigan mustaqil va etuk kadrlarni tayyorlash jarayonida muhim rol o'ynaydi.

Mustaqil ta'lim murakkab jarayon hisoblanadi va bu jarayonning samaradorligi quyidagi omillarga bog'liq:

- mustaqil ta'lim jarayonida talaba shaxsining tashabbuskorligi;
- faolligi;
- o'quv maqsadlarining aniq va to'g'ri qo'yilganligi;

⁶ UNESCO 2003; 2005; 2006.
www.tadqiqotlar.uz

– kuchli o‘quv motivatsiyasi, ta’lim mazmunining qiziqarliligi hamda jozibadorligi.

Ta’lim muassasasini boshqarish tizimini axborot texnologiyalari bilan ta’minlashni takomillashtirish sharoitida mediaresurslar asosida mustaqil ta’limni tashkil etilishi talabalar uchun ta’limiy va rivojlanish imkoniyatlarni taqdim etib, talabalarning o‘quv fanlari bo‘yicha hamda media sohasida bilimlarini oshirish, mediamakonini o‘zlashtirish madaniyatini rivojlantirishga hissa qo‘shish, shuningdek ijtimoiy faollikni rivojlantirishga imkon beradi. Mediaresurslar asosida tashkil etilgan mustaqil ta’lim talabalar individualligini, kognitiv mustaqilligini, analitik qobiliyatini, mediaidrok etishni, mediamatnlarni talqin qilish hamda taqqoslash qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Talaba ixtiyoriy vaqtda va ixtiyoriy joyda mediaresurslar asosida ta’lim oladi hamda amaliy topshiriqlar va loyihaviy vazifalarni bajarish orqali axborot – media va raqamli kompetentsiyalarni shakllantirish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

K.Y.Buvabaevna “ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish yuz berayotgan, inson omilining roli kuchayib borayotgan sharoitda ilmiy-texnikaviy taraqqiyot talablariga mos holda oliy ta’lim muassasalarida mediamadaniyatni rivojlantirish hozirgi zamon talablaridan hisoblanadi” degan xulosaga kelgan. Shuningdek, o‘z fikrini quyidagicha davom ettiradi: “ta’limga bunday yondashuv talabalarning kasbiy ko‘nikmalarini yanada rivojlantirishga yordam beruvchi pedagogik faoliyat printsiplarini aniqlashning metodologik asosi hisoblanadi”.⁷

Ta’lim muassasasini boshqarish tizimini axborot texnologiyalari bilan ta’minlashni takomillashtirish jarayonlari zamonaviy oliy ta’limni axborotlashtirish jarayonining jadallashuvi bilan tavsiflanadi. O‘quv jarayonida mediaresurslaridan foydalanish va mediata’lim texnologiyalarni joriy etish ta’limning samaradorligini oshiradi, ikkinchi tomondan talabalarga ta’lim berishning yangi usullarini izlashga majbur qiladi, o‘qitishning individuallashtirish orqali talabalarni bo‘lajak kasbiy faoliyatga tayyorlashga hissa qo‘shadi.

⁷ Buvabaevna K.Y. Issues of Civil Literacy Development in the Education System // Annals of the Romanian Society for Cell Biology. – 2021. – C. 5477-5489.

1. Ta'limni axborotlashtirish axborot texnologiyalari va raqamli medialarning ta'lim tizimi va jarayonlariga tadbiq etish bilan tavsif etilib, bunda o'qitish va o'rganish jarayoni kompyuterlar, turli dasturlar, internet tarmog'i, ijtimoiy medialar va boshqa texnologik vositalar yordamida tashkil etiladi.

2. Ta'limni axborotlashtirish bir qator ijobiy tomonlari va imkoniyatlari bilan ta'lim jarayonini samaradorligini oshirishga ta'lim oluvchilar uchun ham ta'lim beruvchilar uchun ham o'rganish va o'qitishning interfaol tajribalarini egallashiga, hamkorlikda ishlash va muloqot qilish, o'quv jarayonini samaradorligini va uni boshqarishni soddalashtirish kabi imkoniyatlarni yaratadi.

3. Zamonaviy media muhitda axborotning ishonchliligi, media bilan xavfsiz muloqot va mediamadaniyatni targ'ib qilish masalalari hozirgi kunda dolzarbligi ortib borayotgan masala hisoblanadi.

4. Ta'limni axborotlashtirish sharoitida ta'lim muassasasini boshqarish tizimini axborot texnologiyalari bilan ta'minlashni takomillashtirish murakkab jarayon bo'lib, bir qator omillarga bog'liq:

- pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari integratsiyasi;
- elektron ta'lim resurslari;
- texnologik yondashuvlar va boshqalar shular jumlasidandir.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktyabrdagi "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora tadbirlari to'g'risida"gi PF-6079-sonli Farmoni / Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 06.10.2020-y., 06/20/6079/1349-son; 31.10.2020-y., 06/20/6099/1450-son; 02.04.2021-y., 06/21/6198/0269-son.
2. Федоров А.В, Медиаобразование в зарубежных странах
3. Buvabaevna K.Y. Issues of Civil Literacy Development in the Education System // Annals of the Romanian Society for Cell Biology. – 2021. – C. 5477-5489.
4. Prenskiy M. Digital Natives, Digital Immigrants//From On the Horizon (MCB University Press, Vol. 9 No. 5, 2001. – P. 31.
5. 1 UNESCO 2003; 2005; 2006.

6. Мезенцева Д.А. Формирование медиакомпетенции у студентов из КНР в процессе самостоятельной учебной работы с текстами англоязычных сми.: автореф. диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. – Санкт-Петербург. 2015. – С. 12.
7. Федоров А.В, Медиаобразование в зарубежных странах. Монография. – Таганрог: Изд-во. Кучма, 2003. – С. 238.
8. Bagdasaryan N.G. Modernizatsiya jamiyatida ta'limning ahamiyati // Pedagogika. 2008. - No 5. - B. 3-9.
9. CIOM "Express" so'rov natijalari ma'lumotlar bazasi - VTsIOMning Butunrossiya uy-joy so'rovi 24/08/2018 [Elektron resurs]. - Kirish rejimi: http://wciom.ru/database/baza_rezultatov_oprosa_s_1992_goda.